

Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklara kişileri tanımlama becerisini kazandırmada eşzamanlı ipucu yöntemiyle yapılan öğretimin etkililiği nedir?

Aslı Gözde ¹, Sinan Kalkan ²

Öz

Bu çalışma, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan çocuklara kişi tanımlama becerisinin kazandırılmasında eşzamanlı ipucu öğretim yönteminin etkililiğini, uygulama sonrasında katılımcıların kazandıkları kişi tanımlama becerilerini koruma düzeylerini ve bu becerileri farklı kişi ve ortamlara genelleme düzeylerini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, tek denekli araştırma modellerinden biri olan katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya yaşları 5 ile 10 arasında değişen dört OSB tanılı çocuk katılmıştır. Araştırmanın her aşamasında gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği verileri toplanmıştır. Ayrıca, araştırmaya ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla dört çocuğun ebeveyni ve öğretmeninden, sosyal geçerlik verisi toplanmıştır. Araştırmanın gözlemciler arası güvenirlik katsayısı %97,75 olarak hesaplanırken, uygulama güvenirliği verilerinin katsayısı %96,65 olarak elde edilmiştir. Örtüşmeyen veri yöntemlerden biri olan Tau-U yöntemi ile uygulamanın etki büyüklüğü değeri 0.8131 olarak hesaplanmıştır. Araştırma sonunda, OSB'li çocukların kişi tanımlama becerilerini geliştirmede eşzamanlı ipucu öğretim yöntemiyle gerçekleştirilen uygulamanın etkili olduğu, bu becerileri farklı kişi ve ortamlara genelleyeabildikleri ve uygulama sona erdikten sonra 7., 14. ve 21. günlerde bu becerileri koruyabildikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Otizm Spektrum Bozukluğu
İnsanları tanımlama
Güvenlik becerileri
Eşzamanlı ipucuyla öğretim

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 01.08.2023
Kabul Tarihi: 16.07.2025
Elektronik Yayın Tarihi: 25.07.2025

DOI: 10.15390/ES.2025.2448

Giriş

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), erken çocukluk döneminin ilk üç yılında ortaya çıkan ve sosyal etkileşim ve ilgi alanlarındaki yetersizliklerin yanı sıra takıntılı ve tekrarlayan davranışlarla karakterize edilen bir nörogelişimsel bozukluk olarak tanımlanmaktadır (American Psychiatric Association [APA], 2013). OSB'li çocukları tipik gelişim gösteren akranlarından ve diğer yetersizlik gruplarından ayıran birçok özellik (örneğin, göz teması kurmama, ekolali, mutizm) olsa da OSB'li çocuklar aynı anda algıladıkları uyaranlar veya bu uyanlardan bazılarına aşırı duyarlı olmaları nedeniyle çevrelerindeki tehlikeli durumları algılama ve bunları tanımada sınırlılıklar yaşarlar (APA, 2013). OSB'li çocuklar herhangi bir kişiye baktıklarında, bu kişilerle ilgili soruları yanıtlama ve fiziksel

¹ Şişli Rehberlik ve Araştırma Merkezi, İstanbul, Türkiye, aslisorkun1@gmail.com

² Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Çanakkale, Türkiye, snkln35@gmail.com

özelliklerine dair ipuçlarını okuma konusunda güçlükler yaşarlar (Bradshaw vd., 2010; Chawarska ve Shic, 2009; Özer ve Özdemir, 2015; Schultz, 2005). Bu güçlükler, tanıdık olmayan veya tehditkâr kişileri tanımlama becerilerini azaltarak sosyal ortamlarda güvenliklerini tehlikeye atabilir.

Güvenlik becerileri, bireylerin kaçırılma, taciz veya kaza gibi zararlı durumlardan kendilerini korumalarına yardımcı olmak için geliştirilen davranış kümeleri olarak tanımlanmaktadır (Jang vd., 2016; Miltenberger, 2008). Tipik gelişim gösteren çocuklar bu becerileri gözlem ve deneyim yoluyla doğal olarak edinirken, OSB'li çocuklar genellikle bu davranışları geliştirmek ve genelleştirmek için sistematik bir eğitime ihtiyaç duyarlar (Ergenekon ve Çolak, 2019; Scheuermann ve Webber, 2002; Tekin-İftar vd., 2018). Çok sayıda çalışma, OSB'li bireylerin yaşamı tehdit eden durumlarla karşılaşma olasılığının daha yüksek olduğunu ve uyaran ayrımı, iletişim ve genelleme konusundaki zorluklar nedeniyle genellikle etkili bir şekilde tepki verme konusunda daha az donanımlı olduklarını vurgulamaktadır (Baruni ve Miltenberger, 2022; Celik ve Olcay, 2025). Bu risklere rağmen, güvenlik becerileri eğitimciler ve aileler tarafından genellikle öncelikli olarak ele alınmamaktadır (Sirin ve Tekin-İftar, 2016) ve birçok çocuk bu alanda yapılandırılmış bir eğitim almamaktadır (Değirmenci vd., 2022).

Araştırmalar, OSB'li çocukların davranışsal öğretim yöntemleri aracılığıyla güvenlik davranışlarını öğrenebileceklerini göstermektedir. Ancak, özellikle kişi tanımlama ve tanımlamaya odaklanan müdahaleler hala yetersizdir. Davranışsal beceri eğitimi, video modelleme ve yönlendirme prosedürleri gibi çeşitli stratejiler kaçırılma, önleme veya zehirlenme gibi güvenlik becerilerini öğretmek için kullanılmıştır (Miltenberger vd., 2020; Morosohk ve Miltenberger, 2022). Buna karşın, kişi tanımlamasının hedefli eğitimi — özellikle sözlü raporlama güvenlik becerisi olarak — sistematik olarak ele alınmamıştır. Ayrıca, literatürde, güvenlik müdahalelerinin kritik öneme sahip olmasına rağmen, genelleme ve sürdürmenin genellikle göz ardı edildiği vurgulanmaktadır (Baruni ve Miltenberger, 2022).

Kişi tanımlama becerisi —yaş, boy, kıyafet ve yüz özellikleri gibi fiziksel özellikleri ifade etme becerisi— çocukların zarar verici olayları bakıcılarına veya yetkililere bildirebilmeleri açısından kritik öneme sahiptir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2009). Zararlı bir olayda (örneğin, istismar, tehdit, hakaret) yer alan bir kişiyi tanımlayamama, zamanında müdahaleyi engelleyebilir ve bazı durumlarda çocuğu tekrar tekrar aynı olaya maruz bırakabilir. Bu endişe, bu tür tanımlamaları algılamada ve sözlü olarak ifade etmede güçlüklerle karşılaşabilen OSB'li çocuklar için özellikle önemlidir (Miltenberger, 2008). Ulusal ve uluslararası istatistiksel veriler göz önüne alındığında, çocuk kaçırma oranlarının artmasına rağmen, yabancıları önleme ve korunmaya yönelik eğitim programlarının yeterince geliştirilmediği belirtilmektedir (Johnson vd., 2005; Kutlu, 2016). Araştırmalar, OSB'li çocukların sistematik uygulamalar yoluyla güvenlik becerilerini öğrenebileceklerini ortaya koymaktadır, ancak çocuklara hayati güvenlik becerilerinin öğretilmesinin sınırlı olup bu öğretim genellikle ergenlik ve yetişkinlik döneminde bireylerle yapılır (Değirmenci, 2018; Saiano vd., 2015; Summers vd., 2011; Tekin-İftar vd., 2018; Wiseman vd., 2017).

Araştırmanın temelini oluşturan insanları tanımlama becerisi, yaş, boy, vücut, saç, gözler, yüz veya giysiler gibi özellikler aracılığıyla bir kişinin fiziksel görünümünün betimlenmesi olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2009). OSB'li çocukların, herhangi bir sosyal ortamda akranları veya yetişkinlerden herhangi bir zarar (şiddet, hakaret, istismar vb.) gördüklerinde, ilgili kişinin tanımını yaparak bu durumu akrabalarına bildirmelerinin hayati önem taşıdığı düşünülmektedir. OSB'li çocuklar bunu yetişkin akrabalarına bildirememeleri ve ilgili kişinin fiziksel görünümünü tanımlayamamaları durumunda, daha sonra aynı kişiyle benzer bir tehlike durumuyla karşılaşma olasılığı yüksek olabilir. Örnekleri verilen tehlike durumlarında, OSB'li çocuğun bu girişimi bir yetişkine, failin dış görünüş özelliklerini tarif ederek bildirebilirse, kendisine zarar veren veya zarar verme olasılığı olan kişilerin de kontrol altına alınacağı düşünülmektedir (Miltenberger, 2008).

Konuyla ilgili araştırmalarımızda, ulusal ve uluslararası literatürde güvenlik becerileri kapsamında insanları tanımlama becerisini öğreten sınırlı düzeyde çalışma bulunmaktadır. Bu boşluğu göz önünde bulundurarak, mevcut çalışma, güvenlik eğitiminin önemli bir bileşeni olarak OSB'li çocuklara kişi tanımlama becerilerini öğretmede eşzamanlı yönlendirmenin etkililiğini araştırmaktadır. Bu çalışma, uygulama araştırmalarının ihmal edilmiş bir alanını ele almanın yanı sıra, edinilen becerinin genelleştirilmesi ve sürdürülmesini de incelemekle birlikte, sosyal geçerliliği sağlamak için ailelerin ve öğretmenlerin bakış açılarını da ele almaktadır. OSB'li çocuklara erken dönemde insanları tanımlama becerilerinin öğretilmesinin, güvenlik becerilerinin öğretilmesinin de temelini oluşturacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmada, OSB'li çocukları yabancılardan korumak için insanları tanımlama becerisinin öğretilmesinde eşzamanlı yönlendirmenin etkinliğini belirlemek amaçlanmıştır.

Eşzamanlı ipucuyla öğretim yönteminde, OSB dahil olmak üzere gelişimsel yetersizlikten etkilenmiş bireylere çeşitli akademik, öz yardım ve güvenlik becerilerini öğretmede etkili olduğu kanıtlanmış, kanıta dayalı bir öğretim yöntemidir (Tekin-İftar ve Kircaali-İftar, 2006). Kaçırılmaları önleme veya sokak güvenliği gibi alanlarda yararlılığı kanıtlanmış olmasına rağmen, özellikle sözel güvenlik becerisi olarak kişi tanımlamayı öğretmek için eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemini uygulayan araştırmalar çok azdır. Ayrıca, genel eğitim literatüründe tanımlayıcı dil ve tehdit tanımlamayı hedefleyen müdahaleler yer alsa da bu yöntemler OSB'li çocuklarda kullanılmak üzere nadiren uyarlanmakta veya geçerliliği doğrulanmaktadır. Bu eksiklikler göz önüne alındığında, bu araştırma, bu kritik güvenlik davranışını teşvik etmede eşzamanlı ipucuyla öğretimin uygulanabilirliği ve etkililiği konusunda kanıt sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, araştırmada aşağıdaki soruların cevaplanması amaçlanmıştır:

1. Eşzamanlı yönlendirme, OSB'li çocuklara insanları tanımlama becerilerini öğretmede etkili midir?
2. Çocuklar bu beceriyi takip noktalarında (müdahale sonrası 7., 14. ve 21. günlerde) sürdürebiliyor mu?
3. Öğrenilen beceri farklı insanlar ve ortamlara genelleştirilebilir mi?
4. Katılımcı öğretmenlerin bu öğretimin etkinliği hakkındaki görüşleri nelerdir?
5. Ailelerin eşzamanlı yönlendirme yoluyla insan tanımlama becerilerinin öğretilmesi hakkındaki görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, OSB'li çocuklara kişi tanımlama becerisini öğretmek için tek denekli araştırma modellerinden biri olan katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Katılımcılar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli, en az üç katılımcıyla gerçekleştirilen ve bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisini inceleyen bir modeldir (Gast, 2009; Tekin-İftar, 2018).

Çalışmanın Değişkenleri

Bağımlı değişken olan kişi betimleme becerisi, hedef bir bireyin fiziksel özelliklerinden en az üçünün, yönergenin verilmesinden sonraki 5 saniye içinde doğru şekilde tanımlanabilmesi olarak işlevselleştirilmiştir. Beklenen özellikler boy (uzun/kısa), kilo (zayıf/şişman) ve cinsiyet (erkek/kadın) olarak belirlenmiştir. Doğru tepkiler, daha önce belirlenen kriterler (örn., boy için "uzun" ya da "benden uzun") ile örtüştüğünde (+) olarak kodlanmış olup yanlış tepkiler ya da üre içinde yanıt verilmemesi durumları ise (-) olarak kodlanmıştır. Katılımcının toplam doğru yanıt sayısı, verilen toplam uyarıcı sayısına bölünerek doğruluk yüzdesi hesaplanmıştır.

Çalışma Grubu

Çocuk katılımcıların seçilmesi sürecinde, OSB'li çocuklara eğitim veren bir özel eğitim okulunun yetkilileri, öğretmenleri ve velileri ile görüşülmüştür. Araştırma için kurum ve velilerden izin alınmıştır. Katılımcıların bu çalışmaya dahil edilebilmesi için gerekli olan ön koşullar Tablo 1'de listelenmiştir.

Tablo 1. Katılımcılarda Aranılan Ön Koşul Beceriler

- OSB teşhisi konmuş olmak
- Kişisel tanımlama becerileri konusunda daha önce eğitim almamış olmak
- BEP'te insanları tanımlama becerisini bir hedef olarak belirlemek
- Üç veya dört kelimelik cümleleri taklit edebilmek
- Kısa ve uzun kavramlarını ayırt edebilmek/adlandırabilmek
- İnce ve kalın kavramlarını ayırt edebilmek/adlandırabilmek
- En az beş dakika boyunca bir aktiviteye katılabilmek
- Sorunlu davranışlar sergilememek
- 2-3 kelimelik talimatları yerine getirmek

Araştırmaya, 4 ila 10 yaşları arasında OSB'li dört erkek çocuk katıldı. Katılımcıların OSB düzeylerini değerlendirmek için Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği-2-Türkçe Versiyonu (GOBDÖ-2-TV; Diken vd., 2011) ve Uyarlanmış Otizm Davranış Kontrol Listesi (A-ABC; Diken vd., 2018) kullanılmıştır. Araştırmada, katılımcıların ailelerinden alınan bilgiler doğrultusunda A-ABC uygulanarak ortalama Otistik Bozukluk İndeksi (OBI) puanları elde edildi. GOBDÖ-2-TV sonuçlarına göre, katılımcılardan dördünde (Ege, Alper, Poyraz ve Ozan) OSB olasılığı saptanmıştır. Buna göre, GOBDÖ-2-TV sonuçlarına dahil edilen çocukların OBI puanları 70 ile 81 arasında değişmekte olup, çocukların ortalama OBI puanı 75,5'tir. Bu, katılımcılarda OSB olasılığı olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan katılımcıların genel özellikleri Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Karakteristik Özellikleri

Katılımcı Çocuk	Cinsiyet	Yaş	Özel Eğitim Aldığı Yıl	GOBDÖ-2 Puanı	A-ABC Puanı	Eğitim Düzeyi
Ege	Erkek	5	3	70	5	Anaokulu - Kaynaştırma
Poyraz	Erkek	8	5	74	7	Kaynaştırma -2
Alper	Erkek	9	5	81	14	Özel Eğitim Sınıfı -2
Ozan	Erkek	11	7	77	13	Özel Eğitim Sınıfı -3

Ege, OSB tanısı konmuş beş yaşında bir erkek çocuktur. GOBDÖ-TV-2 ile yapılan değerlendirmeye göre, Ege'nin OSB puanı 70 olup otizm olasılığı bulunmaktadır. A-ABC değerlendirmesine göre puanı beş olup, hafif otizm düzeyinde destek ihtiyacı olabileceği belirlenmiştir. Poyraz, OSB tanısı konmuş yedi yaşında bir erkek çocuktur. GOBDÖ-TV-2 ile yapılan değerlendirmeye göre, Poyraz'ın OBI puanı 74 olup otizm olasılığı bulunmaktadır. Aynı zamanda, A-ABC ile yapılan değerlendirmede elde edilen puan 7 olup, hafif otizm düzeyinde destek ihtiyacı olabileceği belirlenmiştir. Alper, OSB tanısı konmuş sekiz yaşında bir erkek çocuktur. GOBDÖ-TV-2 ile yapılan değerlendirmeye göre OSB puanı 81 olup otizm olasılığı var olarak değerlendirilmiştir. Bunun yansısı A-ABC ile yapılan değerlendirmeye göre elde edilen puan ise 14 olarak belirlenmiş ve hafif otizm düzeyinde destek ihtiyacı olabileceği değerlendirilmiştir. Ozan, OSB tanısı konmuş 10 yaşında bir erkek çocuktur. GOBDÖ-TV-2 ile yapılan değerlendirmeye göre, Ozan'ın OSB puanı 77 olup otizm olasılığı belirlenmiştir. Aynı zamanda, A-ABC ile yapılan değerlendirmede elde edilen puan 13 olup hafif otizm düzeyinde destek ihtiyacı olabileceği belirlenmiştir.

Ortam

Araştırmanın günlük yoklama, toplu yoklama ve izleme oturumları, İstanbul Şişli'deki bir vakfın otizm okulunda, katılımcıların bireysel eğitim aldıkları sınıflarda haftada dört oturum olarak gerçekleştirilmiştir. Genelleme oturumları ise kapıdan girildiğinde karşımıza çıkan okul koridoru ve okulun arka bahçesindeki oyun alanıdır.

Materyaller

Kişileri tanımlama becerisini öğretmek için, okul personelinin farklı fiziksel özelliklere sahip kişiler belirlenmiştir. Genelme oturumlarında, önceden belirlenen saat ve günde okulun koridorunda ve bahçesinde belirlenen yerde olmaları için planlama yapılmış olup araştırmada kullanılacak videolar için akıllı telefonlar, algılanan pekiştiriciler ve veri formları kullanılmıştır. Eşzamanlı ipucu öğretim yöntemiyle kişiyi tanımlama becerisinin öğretilmesinde kullanılacak eğitim materyalinde cinsiyet, boy ve kilo örneklerini içeren ve laminasyonla kaplanmış görsel bir ipucu kullanılmıştır. Görsel ipuçları, katılımcıların tanımlayacakları özellikleri daha somut bir şekilde fark etmelerini sağlamak için kullanılmıştır.

DeneySEL Süreç

Pilot Uygulama

Uygulama sırasında ortaya çıkabilecek olası sorunları tespit etmek ve önlemek, ayrıca araştırmacının iç geçerliliğini daha iyi destekleyebilmek amacıyla bir pilot uygulama düzenlenmiştir. Pilot uygulamada, araştırmaya katılmayan ancak ön koşulları sağlayan başka bir çocuk, haftanın beş günü günde iki seans olmak üzere incelenmiştir. Pilot uygulama sonucunda, katılımcının kişileri tanımlama becerisini kazanmıştır. Pilot uygulamadan sonra, katılımcı çocukların doğru yanıt aralıkları genişletilmiştir. Örneğin, cinsiyet değişkeni için “kadın, erkek” yanıtları; “erkek, kadın, adam, kız” tepkilerini kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Kilo değişkeni için “şişman ve zayıf” yanıtları; “büyük, küçük, güçlü, geniş” gibi tanımlar da doğru yanıt olarak kabul edilmiş olup “o kişiyi tanımla” ana yönergesi genişletilerek “yüzüne, vücuduna, ayaklarına bak ve o kişiyi tanımla” şeklinde değiştirilmiştir.

Başlama Oturumları

Başlama düzeyi veri toplama süreci, katılan dört çocuğun her biri için ayrı ayrı kararlı veri elde edilene kadar en az beş ardışık oturum boyunca gerçekleştirilmiştir. Başlama düzeyi oturumlarında görsel materyaller kullanılmamış ve oturumlar katılımcıların sınıflarında yapılmıştır. Oturuma başlamadan önce, araştırmacı ve katılımcı önce kısa bir sohbet yapmıştır (örneğin, “Merhaba!”, “Bugün nasılsın?”). Ardından araştırmacı, “Seninle bir çalışma yapacağız ve uyman gereken bazı kurallar var” dedi ve kuralları ve kurallara uyduğu takdirde kazanacağı ödülü açıklamıştır (Ege için trambolin ve/veya tren oyuncak; Ege, Poyraz Alper ve Ozan için tablet). Araştırmacı, sınıfa giren kişiyi işaret ederek “O kişinin yüzüne, vücuduna, ayaklarına bak ve onları tarif et” diyerek hedef uyarını sunmuştur. Katılımcıya yönerge verildikten beş saniye sonra kişinin cinsiyeti (erkek/kadın, erkek/kadın, kız/oğlan veya adam), kilosu (zayıf/şişman, benden küçük/benden büyük, benden güçlü/benden zayıf) ve boyu (benden uzun/benden kısa) hakkında verilen cevaplar, veri toplama formuna araştırmacı tarafından tepki doğru ise (+) işaretini koymuş, katılımcının herhangi bir yanıt vermemesi, sadece yönergeyi tekrarlaması veya yanlış cevap vermesi durumunda, araştırmacı bunu veri formuna (-) olarak kaydetmiştir.

Öğretim Oturumları

Başlama düzeyinde kararlı veriler elde edildikten sonra, ilk katılımcıyla eşzamanlı ipucu öğretim yöntemiyle kişileri tanımlama becerilerinin öğretilmesine başlanmıştır. Öğretim oturumlarında, öğretime başlamadan önce giriş düzeyinde gerçekleştirilen aşamalar uygulanır (kısa sohbet, kuralların ve ödülün açıklanması, dikkat çekici bir uyarının sunulması vb.). Tanımlanacak kişi sınıfa girdikten sonra, araştırmacı hedef uyarını sunduktan sonra kontrol edici ipucunu (sözlü ipucu) sunmuştur. Katılımcı, tanımlama becerisinin adımlarına göre tanımlama yaparsa, oturumdan önce belirlenen ödülle katılımcının doğru yanıtları pekiştirilir. Kurallar, çalışmanın amacı, materyallerin tanıtımı, ödül ve eşzamanlı ipucunun sunumu, öğretim oturumundaki tüm katılımcılar için aynı şekilde uygulanmıştır. Öğretim oturumları, katılımcıların günlük yoklama oturumlarında beş ardışık oturumda %100 kriterine ulaşılan kadar devam etmiştir. Bazı katılımcıların, pilot uygulama ve katılımcıların sözel etiketleme ve temel kavram ayrımı (ör. boy, kilo) gibi ön koşul becerilerine dayanarak beklenen oturum sayısından daha az oturumda ölçütü karşılayabilecekleri öngörülmüştür.

Hızlı öğrenme, deneme yanılma öğrenmesini ortadan kaldırdığı için eşzamanlı ipucunun etkinliğinin bir işareti olarak da yorumlanmaktadır. Bunu kontrol etmek için, en az beş başlama düzeyi oturumu gerçekleştirilmiş ve genelleme/izleme verileri toplanarak becerinin sürdürülebilirliği doğrulanmıştır. Böylece öğretimin etkisinin iç geçerliliği güçlendirilmiştir.

Günlük Yoklama Oturumları

Toplu yoklama oturumlarında, veriler başlama düzeyi oturumlardaki süreç izlenerek toplanmıştır. Kişi tanımlama becerisinin öğretimi, ilk katılımcıyla sona erdikten sonra tüm katılımcılar için süreç benzer şekilde düzenlenmiştir. Dördüncü ve son yoklama oturumu, son katılımcının öğretimi sona erdikten sonra ve yine tüm katılımcılar için düzenlenmiştir. Toplu yoklama oturumları her katılımcıyla eşzamanlı olarak gerçekleştirilmiştir. Günlük yoklama oturumları her öğretim oturumundan önce gerçekleştirilmiş olup başlama düzeyi oturuma benzer şekilde gerçekleştirilmiştir. Katılımcı, günlük yoklama oturumlarında arka arkaya üç kez %100 doğru yanıt verdiğinde oturum sona erdirilmiştir.

Genelleme ve İzleme Oturumları

Araştırmada, farklı ortamlarda ve farklı kişilerle bir kişiyi tanımlama becerisini göstermek için genelleme oturumları gerçekleştirilmiştir. Genelleme oturumlarında, katılımcıların öğretim oturumu sırasında kullandıkları görsel ipuçları kullanılmamıştır. Genelleme oturumları okul koridorunda ve arka bahçedeki oyun alanında gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı ve katılımcı koridorda veya bahçedeyken (örn., Poyraz koridorda, diğer katılımcılar bahçedeyken), katılımcının tanımadığı kişiler ortama gelmiştir. Genelleme oturumlarında katılımcının doğru tepkileri, “aferrin, ne kadar iyi tanımladın!”, “çok dikkatlisin, böyle tanımlayabilmen harika!” diyerek sözlü olarak pekiştirilmiş olup yanlış tepkileri ise görmezden gelinerek ve hiçbir şey söylenmeden sonlandırılmıştır. Kişileri tanımlama becerilerinin sürekliliğini belirlemek için öğretim oturumlarının bitiminden sonra 7, 14 ve 21 gün sonra, izleme verisi toplanmıştır. Katılımcılara, herhangi bir ipucu verilmeden kişi tanımlama becerisiyle ilgili yönerge verilmiş ve öğretim oturumlarında yer verilmeyen kişileri tanımlamaları beklenmiştir.

Veri Toplama ve Veri Analizi

Araştırma boyunca katılımcılara uygulanan kişi tanıma becerisinin öğretilmesinde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği için (a) başlama, (b) günlük yoklama, (c) toplu yoklama, (d) izleme ve (e) genelleme oturumlarında toplanan veriler, etkililik verileri olarak değerlendirilmiştir. Oturumlardaki verilerin analizi $[(\text{Doğru Yanıt Sayısı} / \text{Toplam Yanıt Sayısı}) \times 100]$ formülü ile elde edilmiştir (Bilmez ve Tekin-İftar, 2014). Elde edilen verilerin yüzdeleri grafiğe aktararak gösterilmiştir. Grafikte, yatay eksen de oturum sayısı, dikey eksen de ise kişi tanımlama becerisi analizinde doğru yanıtların yüzdeleri verilmiştir. Etki büyüklüğü hesaplaması için örtüşmeyen veri yöntemlerinden biri olan Tau-U kullanılmıştır. Tau-U değeri, başlangıç verileri ile öğretim oturumundaki veriler karşılaştırılarak elde edilen örtüşen veri çiftlerinin sayısı, örtüşmeyen veri çiftlerinin çıkarılması ve ardından elde edilen değerin karşılaştırılan toplam veri çifti sayısına oranı olarak tanımlanmaktadır (Parker vd., 2011). Tau-U değerini hesaplamak için kullanılan formül $[(\text{Kendall korelasyon sayısı (S)} / \text{Toplam çift sayısı}) \times 100]$ olarak belirtilmiştir. Hesaplamalar sonucunda elde edilen Tau-U değeri 0 ile 1 arasındadır. 0-0,65 arasındaki etki büyüklüğü düşük etki, 0,66-0,92 arası orta etki ve 0,93 ve üzeri yüksek etki anlamına gelir (Parker vd., 2011; Rispoli vd., 2013). Bu çalışmada, etki büyüklüğü Tau-U değeri, <http://singlecaseresearch.org/calculators/Tau-U> web adresindeki hesaplama motoru kullanılarak hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda, bu çalışmanın etki büyüklüğü, orta düzeyde bir etkiyi gösteren 0,8131 Tau-U değeri olarak hesaplanmıştır.

Araştırmanın gözlemciler arası güvenilirlik katsayısını hesaplarken, video kayıtları olan tüm öğretim oturumlarının %30'u iki gözlemci tarafından değerlendirilmiş ve ortak olarak kaydedilen doğru veya yanlış yanıtlar konsensüs olarak kabul edilmiştir. Bir katılımcının aynı tepkisi bir gözlemci tarafından doğru veya yanlış olarak kabul edilirken diğer gözlemci ile uyumsuzluk varsa, bu durum görüş ayrılığı olarak kaydedilmiştir. Gözlemciler arası güvenilirlik verilerini hesaplamak için uzlaşma/(uzlaşma + uzlaşmazlık) x 100 formülü kullanıldı. Çalışmada elde edilen gözlemciler arası güvenilirlik bulguları, başlama düzeyi oturumlarında %97, günlük yoklama oturumlarında %98, toplu yoklama oturumlarında %97, genelleme oturumlarında %99 ve izleme oturumlarında %98 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmanın uygulama güvenilirlik katsayısını hesaplarken, oturumların %30'undan elde edilen uygulama güvenilirlik verileri analiz edilmiştir. Uygulama güvenilirlik verilerini hesaplarken, "gözlemlenen uygulayıcı davranışı/planlanan uygulayıcı davranışı x 100" formülü kullanılmıştır. Uygulama güvenilirliği üç uzmanın görüşleri alınarak tüm oturum düzeylerinde sekiz adımda toplanmıştır. Bu adımlar "kısa sohbet", "kuralları açıklama", "ödülü açıklama", "dikkat çekici ipuçları verme", "hedef yönergeyi sunma", "yanıt aralığı süresini bekleme", "ilişkili övgüde bulunma" ve "ödül verme"dir. Öğretim oturumları "kısa sohbet", "kuralları açıklama", "dersin amacını belirtme", "ödülü açıklama", "dikkat çekici ipucu verme", "hedef yönergeyi sunma", "kontrol edici ipucunu sunma", "yanıt aralığını bekleme", "uygun yanıtı verme", "davranışla ilişkili övgü verme" ve "ödülü verme" olmak üzere 11 adımdan oluşmaktadır. Genelleme oturumlarında ise uygulama güvenilirliği "kısa bir sohbet", "hedef yönergeyi sunma", "yanıt aralığı süresini bekleme", "uygun tepki verme" ve "oturumu sonlandırma" olmak üzere beş adımdan oluşmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın uygulama güvenilirlik puanları, başlama düzeyi oturumları oturumlarda %97, günlük sondaj oturumlarında %99, tüm sondaj oturumlarında %95 ve genelleme oturumlarında %97,5 olarak bulunmuştur.

Veriler, Microsoft Excel kullanılarak başlama, öğretim, genelleme ve izleme aşamaları arasındaki geçişleri göstermek için görsel olarak grafikleştirilmiştir. Veri noktaları, oturumları temsil eden yatay eksen üzerinde konumlandırılmış olup doğru tepki yüzdesi ise dikey ekseninde gösterilmiştir. Okunabilirliği ve faz yorumlama doğruluğunu artırmak için tutarlı ölçeklendirme ve aralıklandırma sağlanmasına özen gösterilmiştir.

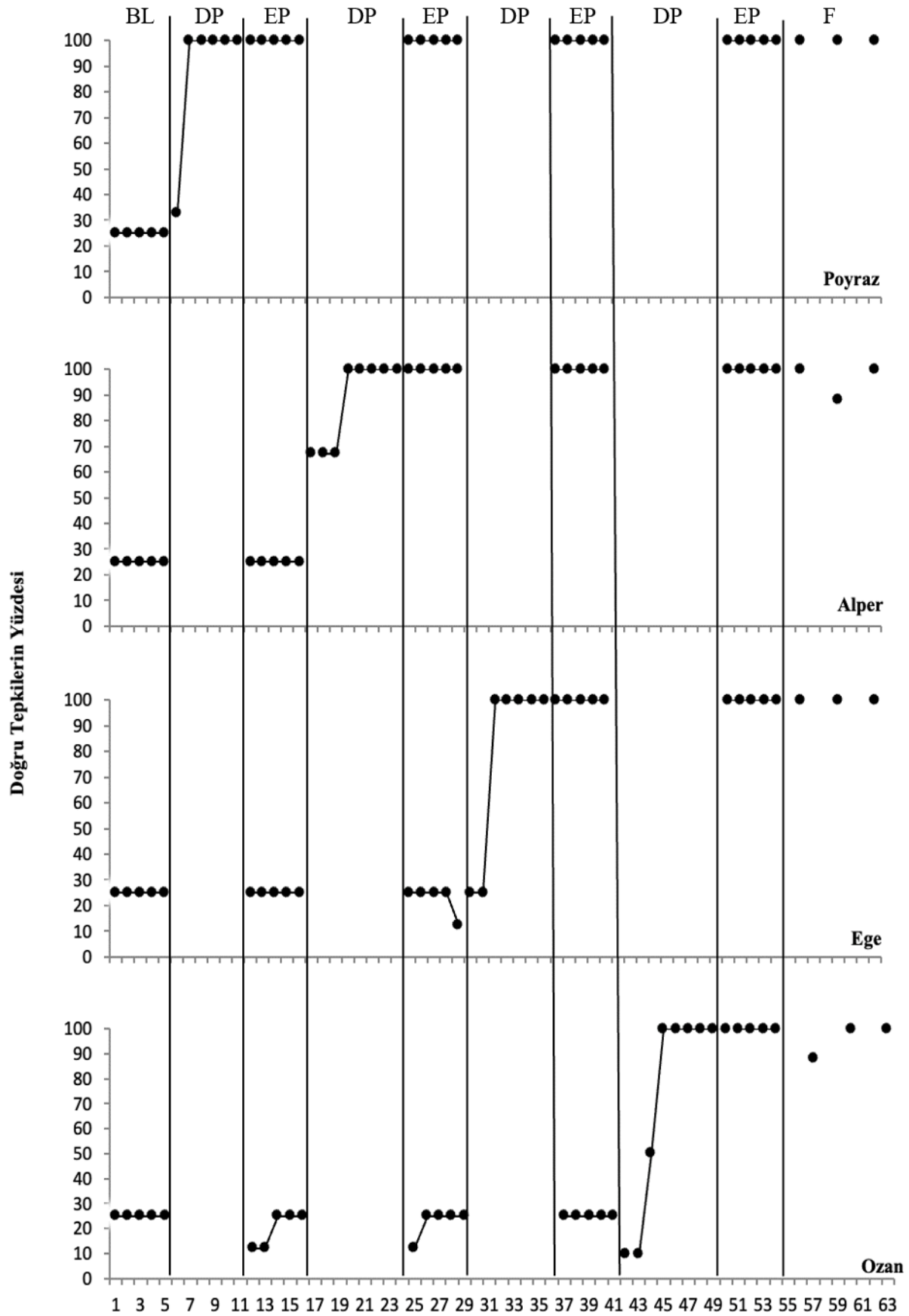
Bulgular

Etkililik ve Kalıcılık Bulguları

Bu bölümde, Poyraz, Alper, Ege ve Ozan'ın beceri düzeylerine ilişkin temel, toplu yoklama, öğretim, genelleme ve izleme oturumlarında toplanan veriler Şekil 1'de gösterilmiştir. Oturumların sayısı grafiğin yatay ekseninde, bağımlı değişken (kişileri tanımlama becerisi) için tepki yüzdesi ise grafiğin dikey ekseninde gösterilmiştir. Şekil 1, her katılımcının başlama düzeyinden öğretim ve izleme aşamalarına kadar oturum bazında ilerlemesini göstermektedir. Bu, eşzamanlı ipucu yönteminin uygulanmasının ardından performansın hızla arttığını ve becerilerin zaman içinde korunduğunu açıkça göstermektedir.

Poyraz ile uygulamaya başlamadan önce toplanan beş başlama düzeyi verisi %25 seviyesindedir. Poyraz, ilk öğretim oturumunda %33; ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı öğretim oturumlarında %100 doğru tepki vermiştir. Uygulama sürecinin sonunda, Poyraz'ın beş ardışık oturumda %100 kriterini karşıladığı gözlemlenmiştir. Öğretim oturumundan sonra yapılan toplam dört yoklama oturumunda, Poyraz'ın kişileri doğru tanımlama becerisini %100 düzeyinde sergilediği ölçülmüştür. Poyraz, öğretimin bitiminden 7, 14 ve 21 gün sonra yapılan izleme oturumlarında da %100 doğru tepkide bulunmuştur. Bu veriler, Poyraz'ın sadece iki öğretim oturumu sonrasında kişileri tanımlama becerisini yüksek bir doğrulukla edindiğini göstermektedir. İzleme sürecince performansını %100 olarak sürdürmesi, edinilen becerinin hem içselleştirildiğini hem de zaman içinde korunduğunu göstererek eşzamanlı ipucu yönteminin etkililiğini ve kalıcılığını yansıtmaktadır.

Alper'in kişileri tanımlama becerisinin başlama düzeyi verileri %25 seviyesindedir. Öğretim oturumundan önce yapılan ilk beş deneme oturumunda %25 kararlı veri elde edilmiş ve ardından öğretim oturumu geçilmiştir. Alper, öğretim oturumunda birinci, ikinci ve üçüncü öğretim oturumlarında %67; dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci öğretim oturumlarında ise beş oturum üst üste %100 doğru performans göstermiştir. Öğretim oturumunun bitiminden sonra yapılan toplu yoklama oturumunda, Alper kişileri tanımlama becerisinin beceri adımlarını %100 düzeyinde doğru bir şekilde gerçekleştirmiştir. Alper, ilk izleme oturumunda %100, ikinci izleme oturumunda %88 ve üçüncü izleme oturumunda %100 doğru tepki vermiştir. Bu bulgular, Alper'in eşzamanlı ipucu öğretiminden önemli ölçüde yararlandığını göstermektedir. Başlama oturumlarında performansı düşük olsa da (doğruluk oranı %25) ancak öğretimden sonraki beş ardışık oturumda tutarlı bir şekilde %100 doğru tepki vermiştir. Ayrıca, genelleme ve izleme oturumlarındaki yüksek performansı, becerinin sadece etkili bir şekilde öğrenilmediğini, aynı zamanda zaman içinde korunduğunu ve yeni bağlamlarda uygulandığını göstermektedir. Bu, müdahalenin gerçek hayattaki iletişim ve güvenlik davranışlarını desteklemedeki işlevsel etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

Şekil 1. Kişileri tanımlamada Poyraz, Alper, Ege ve Alper'i doğru tepkilerinin yüzdesi: Başlama Düzeyi (BD), Uygulama (UY), Toplu Yoklama (TY) ve İzleme (İ) Oturumları

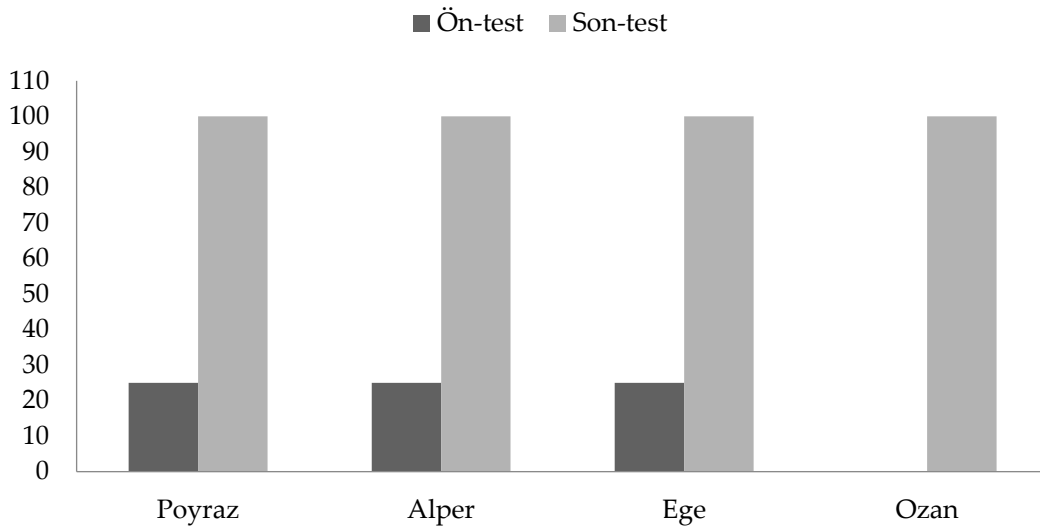
Ege, kişileri tanımlama becerisinde başlama düzeyinde %25 düzeyinde performans göstermiştir. Ege'nin performansı, öğretim oturumundan önce gerçekleştirilen ilk toplu yoklama oturumunda ve başlama oturumlarında olduğu gibi kaydedilmiştir. İkinci toplu yoklama oturumunda, ilk dört oturumda %25 doğru tepki yüzdesi ve son oturumda %10 doğru tepki yüzdesi kaydedilmiş ve öğretim oturumuna geçilmiştir. Öğretim oturumlarında Ege başlangıçta %25 puan aldı, ancak ikinci ile altıncı oturumlarda %100 doğrulukla ölçütü karşılamıştır. Ege'nin performansı beş oturumda ve öğretim oturumundan sonra yapılan iki toplu yoklama oturumunda, %100 olarak kaydedilmiştir. Ege'nin birinci, ikinci ve üçüncü izleme oturumlarındaki doğru tepki yüzdesi de %100 olarak ölçülmüştür. Ege, başlama ve uygulama oturumlarında daha yavaş ilerleme göstermiş olsa da kısa bir öğretim süresi içinde %100 doğruluk oranına ulaşmış ve öğretim sonrasında da bu performansını sürdürmüştür. Bu sonuç, ön koşul becerilere göre uyarlanmış bireyselleştirilmiş öğretimin etkililiğini ortaya koymaktadır.

Ozan, kişileri tanımlama becerisinde başlama düzeyinde %25 doğru tepkide bulunmuştur. Öğretim oturumundan önce yapılan üç toplu yoklama oturumunda Ozan'ın performansı aşağıdaki gibi belirlenmiştir. Başlama düzeyinden sonra yapılan ilk toplu yoklama oturumunda, ilk iki oturumda %10, sonraki üç oturumda %25 doğru tepki yüzdesi belirlenmiştir. İkinci toplu yoklama aşamasında, ilk oturumda %10, sonraki dört oturumda ise %25 doğru tepkide bulunmuştur. Öğretim oturumundan önce yapılan beş yoklama oturumunda, başlama düzeyindeki gibi bir performans göstermiş ve %25 doğru tepkide bulunmuştur. Ozan, öğretim oturumunda ilk ve ikinci öğretim oturumlarında %10; üçüncü öğretim oturumunda %50; dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci öğretim oturumlarında %100 ölçütünü karşılamıştır. Öğretim oturumunun bitiminden sonra yapılan bir yoklama oturumunda, Ozan'ın kişileri doğru tanımlama becerisinin %100 düzeyinde olduğu ölçülmüş olup ilk izleme oturumunda %100, ikinci izleme oturumunda %88 ve üçüncü izleme oturumunda %100 düzeyinde doğru tepki verdiği belirlenmiştir. Ozan'ın, öğretim oturumlarının bitiminden 7, 14 ve 21 gün sonra yapılan izleme oturumlarında kişileri tanımlama becerisini koruduğu tespit edilmiş olup diğer katılımcılara kıyasla daha kademeli bir edinim performansı göstermiştir. Düşük ve tutarsız başlama düzeyi performansı (%10-25) ve öğretim oturumlarında daha yavaş ilerlemesi, başlangıçta daha fazla öğretim maruziyeti gerektiğini göstermektedir. Ancak, son beş öğretim oturumunda %100 ölçüte ulaşmış, bu doğruluğu izleme ve genelleme aşamaları boyunca sürdürmüştür. Bu, öğretim içeriği içselleştirildikten sonra Ozan'ın beceriyi etkili bir şekilde genelleştirip koruyabildiğini göstermektedir. Onun gelişimi, OSB popülasyonundaki farklı öğrenme hızlarına ve profillere eşzamanlı ipucuyla öğretimin uyarlanabilirliğini örneklemektedir.

Genelleme Bulguları

Kişileri tanımlama becerisinin öğretilmesinde eşzamanlı ipucuyla öğretimin farklı kişilerarası ve ortamlar arası genellemeler üzerindeki etkisinin gerçekleşip gerçekleşmediği ön test ve son test ile test edilmiştir. Genelleme verileri, öğretim oturumu başladıktan ve öğretim oturumunda hedef kriterlere ulaşıldıktan sonra toplanmıştır. Genelleme oturumları, katılımcıların tanımadıkları kişilerle planlanmıştır. Poyraz okul koridorunda eğitimcisiyle sohbet ederken, tanımadığı başka bir eğitimci ortama gelmiştir. Ardından araştırmacı, Poyraz'a kişiyi tanımlaması için hedef yönergeyi (o kişiyi tanımla) vermiştir. Poyraz'ın kişileri tanımlama becerisiyle ilgili ön test genelleme verilerine göre son test genelleme oturumunda, Poyraz'ın becerilerini farklı kişilere ve farklı ortamlara %100 performans düzeyinde genelleştirebildiği belirlenmiştir. Alper okulun bahçesinde araştırmacı ile sohbet ederken, tanımadığı başka bir eğitimci planlanan saatte bahçeye gelmiştir. Ardından araştırmacı, Alper'e o kişiyi tanımlaması için hedef yönergeyi (o kişiyi tanımla) sunmuş, Alper'in kişileri tanımlama becerisinin ön test genelleme performansına göre son test genelleme oturumundaki performansı %100 olarak ölçülmüş olup edinilen becerinin farklı kişilere ve farklı ortamlara genelleştirdiği gözlenmiştir. Benzer şekilde Ege'de okulun bahçesinde eğitimciyle sohbet ederken tanımadığı başka bir eğitimciyi tanımlaması istenmiştir. Ege'nin de ön test genelleme verilerine göre son test genelleme oturumundaki

performansı %100 olarak ölçülmüştür. Bu durum, Ege'nin tanımlama becerilerini farklı kişilere ve farklı ortamlara genelleştirdiğini ortaya koymaktadır. Benzer süreç Ozan için de aynı şekilde gerçekleştirilmiş olup Ozan'ın da kişiyi tanımlaması son test genelleme oturumunda elde edilen verilerde %100 olarak ölçülmüştür. Bu veri, Ozan'ın kazandığı insanları tanımlama becerisinin farklı insanlara ve farklı ortamlara genelleştiğini göstermektedir. Bu bulgular, yapılandırılmış yönlendirme yoluyla öğretilen kişi tanımlama becerisinin, doğal ortamlara etkili bir şekilde aktarılabilirliğini ortaya koymaktadır. Beceriye eğitim ortamı dışında uygulama yeteneği, öğretimin işlevsel olarak anlamlı ve bağlamsal olarak ilgili olduğunu göstermektedir. Şekil 2'de gösterildiği gibi, her katılımcı edindiği beceriyi farklı bireylere ve ortamlara başarıyla genelleştirerek, öğretim yönteminin öğrenme bağlamının ötesinde etkili olduğunu doğrulamıştır. Poyraz, Alper, Ege ve Ozan'ın kişileri tanımlama becerilerinin genelleme verileri Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. Kişileri Tanımlama Genelleme Oturumlarında Poyraz, Alper, Ege ve Alper'e Verilen Doğru Tepkilerin Yüzdesi

Sosyal Geçerlik Bulguları

Bu araştırmada, araştırma hakkında görüşlerini almak amacıyla katılımcıların aileleri ve öğretmenlerinden sosyal geçerlilik verileri toplanmıştır. Araştırmaya dahil edilen katılımcıların öğretmenleri, sosyal geçerlilik formundaki tüm sorulara "Evet" cevabı vermiştir. Öğretmenler, OSB'li çocuklarla yürütülen araştırmanın bulgularının önemine, öğrencilerin öğretim hayatına uygunluğuna, kullanılan öğretim yönteminin uygulanabilirliğine ve güvenlik becerilerinin desteklenmesine ilişkin olumlu görüşlerini belirtmişlerdir. Çalışmaya katılanların ebeveynleri de sosyal geçerlilik formundaki tüm sorulara "Evet" yanıtını vermiş olup OSB'li çocuklarla yürütülen bu çalışmanın, çocuklarının sosyal yaşama uygunluğu, günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri risklere karşı güvenlik becerilerini desteklemesi, kullanılan öğretim yönteminin uygulanabilirliği, güvenlik becerilerini desteklemesi ve araştırma bulgularının önemi konusunda olumlu olduğunu belirtmişlerdir. Hem öğretmenlerin hem de ebeveynlerin olumlu değerlendirmeleri, bu müdahalenin sosyal önemini daha da pekiştirmektedir. Katılımcıların tanıdık olmayan kişileri tanımlama becerisi, sadece akademik olarak önemli olmakla kalmayıp, özellikle kamusal alanlarda daha savunmasız olan OSB'li çocuklar için gerçek dünyaya yansımaları olan kritik bir güvenlik davranışıdır.

Tartışma ve Sonuç

Ulusal alanyazın incelendiğinde, OSB'li çocukların kişileri tanımlama becerisi üzerine daha önce yapılmış bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu beceri, OSB'li çocukların kendi güvenliklerini sağlamak ve kendilerini istismardan korumak için en önemli becerilerden biridir. Bu sonuçlar, OSB'li çocukların potansiyel olarak tehlikeli kişileri sözlü olarak tanımlayabilmelerinin gerçek dünyadaki önemi göz önüne alındığında özellikle önemlidir. Giriş bölümünde vurgulandığı gibi, bu beceri çocukların güvenli olmayan karşılaşmaları bildirmelerine yardımcı olabilir ve böylece tekrarlayan riskleri önleyebilir. Bu nedenle, araştırmanın sonuçları OSB'li çocuklar için bu becerileri edinmenin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın sonuçları ulusal ve uluslararası alanyazına ve bu konularda daha fazla araştırma yapılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Türkiye'de eşzamanlı ipucu verme kapsamında güvenlik becerileri alanında sadece bir araştırma yapılmıştır. Tekin-İftar ve diğerleri (2003) tarafından gerçekleştirilen bu çalışmada, güvenlik becerilerinden biri olan ilk yardım araçlarının isimlerini söyleme becerisinin öğretilmesinde eşzamanlı ipucu verme yönteminin etkililiği incelenmiştir. Araştırmanın sonunda, eşzamanlı ipucu ile öğretimin ilk yardım malzemelerinin isimlerini söyleme becerisinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, bu araştırmanın sonuçları, eşzamanlı ipucu işlem süreciyle yapılan diğer araştırmaların sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir (Akmanoğlu ve Batu, 2002; Akmanoglu ve Tekin-İftar, 2011; Altunel, 2007; Genc-Tosun ve Kurt, 2017; Kanpolat, 2008; Karşıyakalı, 2011; Kılıç, 2019; Özer, 2018; Ramirez vd., 2014; Pennington, 2010; Williams vd., 2000).

Araştırmanın sonuçları, çalışmaya katılan OSB'li çocukların, öğretimin bitiminden 7, 14 ve 21 gün sonra eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemiyle öğretilen kişiyi tanımlama becerisini koruduklarını göstermektedir. Mevcut bulgular, güvenlik becerileri müdahalelerinde genelleme ve sürdürme konusuna yeterince odaklanılmaması konusunda literatürde vurgulanan eksiklikleri doğrudan ele almaktadır (Baruni ve Miltenberger, 2022). Yapılandırılmış izleme ve genelleme oturumlarını dahil ederek, bu çalışma, sistematik öğretimle kişi tanımlama becerilerinin sadece edinilmesini değil, aynı zamanda sürdürülebilirliğini ve farklı kişilere ve ortamlara aktarılabilirliğini göstermektedir. Çalışmanın izleme bulguları, Poyraz, Alper, Ege ve Ozan'ın eşzamanlı ipucu öğretim yöntemiyle öğretilen kişileri tanımlama becerilerini, öğretimin bitiminden 7, 14 ve 21 gün sonra sırasıyla ortalama %100, %96, %100 ve %96 oranında sürdürdüklerini ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, özel ihtiyaçları olan çocuklara eşzamanlı ipucu öğretim yöntemiyle yapılan farklı çalışmaların bulguları ile örtüşmektedir (Akmanoğlu ve Batu, 2002; Akmanoglu ve Tekin-İftar, 2011; Altunel, 2007; Genc-Tosun ve Kurt, 2017; Kanpolat, 2008; Karşıyakalı, 2011; Kılıç, 2019; Özer, 2018; Pennington, 2010; Ramirez et al., 2014; Williams et al., 2000).

Öğretimin sona ermesinden sonra, genelleme oturumlarında elde edilen veriler, Poyraz, Alper, Ege ve Ozan'ın kişisel tanımlama becerilerini %100 oranında genelleştirebildiklerini göstermektedir. Alanyazın incelendiğinde, eşzamanlı ipucu öğretim yöntemi ile kişileri tanımlama becerilerinin genelleştirilmesini test eden bir araştırma bulunmamaktadır. Bu çalışmanın genelleme sonuçları, eşzamanlı ipucu öğretim yöntemi ile yapılan çalışmaların genelleme verileri sonuçlarıyla örtüşmektedir (Akmanoglu ve Tekin-İftar, 2011; Collins vd., 1992; Gunby vd., 2010; Gunby ve Rapp, 2014).

Araştırma sonuçları, çalışmaya katılan OSB'li çocukların ebeveynleri ve öğretmenlerinin, araştırmanın amaçlarının önemi, araştırmada kullanılan yöntemin uygunluğu, araştırmada kullanılan yöntemin uygulanabilirliği ve araştırma bulgularının işlevselliği konusunda olumlu görüşlere sahip olduklarını ortaya koymuştur. Tüm ebeveynlerin ve öğretmenlerin, güvenlik becerileri kapsamında kişileri tanımlama becerisinin öncelikli bir beceri olup olmadığına ilişkin görüşleri, bunun öncelikli bir beceri olduğu yönündedir. Bu sonuç, literatürdeki güvenlik becerilerinin öğretilmesinin önemi ile ilgili çalışmalarla uyumludur (Değirmenci, 2018; Saiano vd., 2015; Summers vd., 2011; Tekin-İftar vd., 2018; Wiseman vd., 2017).

Katılımcıların öğrenme çıktılarının verimliliği ve tutarlılığı, yapılandırılmış ve yanlışsız öğretim yöntemi olarak eşzamanlı ipucu öğretim yönteminin değerini daha da pekiştirmektedir. Karışıklığı azaltma ve karmaşık becerilerin hızlı bir şekilde edinilmesini kolaylaştırma kapasitesi, önceki çalışmalarda da yankı bulmuş ve burada da yüksek süreklilik oranı ile bir kez daha desteklenmiştir. Sonuç olarak, OSB'li çocuklara insanları tanımlama becerilerini kazandırmak için eşzamanlı ipucu yöntemi ile gerçekleştirilen uygulamanın etkili, kalıcı ve genelleştirilebilir olduğu görülmüştür. Bu etkililiği belirlemek için, araştırma boyunca sistematik olarak toplanan verilerin grafikleri oluşturulmuş ve görsel analizle incelenmiştir. Bu analizlerin sonucunda, eşzamanlı ipucu yönteminin kişileri tanımlama becerilerini öğretmede etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, elde edilen sonuçları desteklemek ve etki büyüklüğünü ortaya çıkarmak için, müdahalenin etki büyüklüğü değeri, örtüşmeyen verilere dayanan tekniklerden biri olan Tau-U hesaplama yöntemi ile hesaplanmıştır. Tau-U hesaplamaları sonucunda, uygulamanın etkili olduğu bulunmuştur. Çalışmada, çocukların öğretmenleri ve ebeveynlerinden toplanan sosyal geçerlilik verileri sonucunda, eşzamanlı ipucu verme ile öğretimin etkinliği, eşzamanlı ipucu verme ile öğretimin uygulanabilirliği ve insanları tanımlama becerilerini öğretmede araştırmanın önemi hakkındaki görüşlerin olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin cevaplarından ortaya çıkan bir başka sonuç ise kişileri tanımlama becerilerinin öğretilmesinin, OSB'li çocukların yakınlarına günlük yaşamda ortaya çıkabilecek riskli durumlar hakkında ayrıntılı bilgi verebileceğidir. Pratik açıdan bakıldığında bu bulgular, yapılandırılmış kişi tanımlama öğretiminin OSB'li çocuklar için bireyselleştirilmiş eğitim programlarına (BEP) entegre edilmesinin potansiyelini vurgulamaktadır. Gelecekteki araştırmalar, duygusal ifadeler veya bağlamsal ayrıntılar da dahil olmak üzere daha çeşitli özellikleri keşfederek bu bulguları genişletebilir. Çalışmanın katkılarının yanı sıra iki sınırlılığı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, araştırmanın İstanbul'daki bir özel eğitim okulunda bireysel eğitim alan dört erkek OSB öğrencisiyle gerçekleştirilmiş olması, ikincisi ise kişi tanımlama becerilerinden sadece "cinsiyet, kilo ve boy" bağımlı değişkenlerinin incelenmiş olmasıdır.

Öneriler

Çalışmanın bulguları ışığında hem uygulama hem de gelecekteki araştırmalar için bazı önerilerde bulunulabilir. Uygulama önerileri şu şekilde sıralanabilir: (a) OSB'li çocukların ebeveynlerine ve OSB'li çocuklarla çalışan öğretmenlere, kişileri tanımlama gibi zorlu becerileri öğretirken eşzamanlı ipucu öğretim yöntemini kullanmaları önerilebilir, (b) Güvenlik becerileri kapsamında insanları tanımlama becerileri hakkında bilgilendirmek için OSB'li çocuklarla etkileşimde bulunan tüm eğitim kurumlarındaki öğretmenler ve yöneticilere hizmet içi eğitimler düzenlenebilir, (c) özel gereksinimli çocukların ebeveynlerine ve öğretmenlerine güvenlik ve istismardan korunma becerilerini öğretmek için ebeveyn eğitim programları ile mesleki gelişim programları düzenlenebilir. Gelecekteki araştırmalar için öneriler şu şekilde sıralanabilir: (a) OSB'li çocuklara kişileri tanımlama becerilerini öğretmeyi amaçlayan araştırmaların sınırlı sayıda olması nedeniyle ve çalışmada elde edilen bulguları genelleştirmek için farklı katılımcılarla benzer çalışmalar tekrarlanabilir, (b) İleriki araştırmalarda, farklı uygulayıcıların (örneğin kardeşler, anneler, öğretmenler, akranlar) güvenlik becerileri kapsamında becerileri öğrettiği çalışmalar yapılabilir. Ayrıca daha ileri araştırmalar, bu davranışları öğretmede diğer uygulamaların (örneğin, temel tepki öğretimi, gömülü öğretim) etkililiğini inceleyebilir, (c) OSB'li çocuklara güvenlik ve istismardan korunma becerilerini öğretme konusunda daha fazla araştırma yapılabilir, (d) kişileri tanımlama becerileri arasında yer alan beden özelliklerinin öğretildiği uygulamalar (örneğin, göz rengi, saç rengi ve giyim özellikleri) gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Akmanoglu, N., & Tekin-Iftar, E. (2011). Teaching children with autism how to respond to the lures of strangers. *Autism*, 15(2), 205-222. <https://doi.org/10.1177/1362361309352180>
- Akmanoğlu, N., & Batu, E. S. (2002, November). *Otistik bireylere adı söylenen rakamın gösterilmesi becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği*. Paper presented at the 12. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Ankara.
- Altunel, M. (2007). *Otistik özellik gösteren öğrencilere soru cevaplama becerilerinin öğretiminde küçük grup düzenlemesi ile sunulan eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği* (Thesis No. 205762) [Master's thesis, Anadolu University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-V)* (5th ed.). American Psychiatric Publishing. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>
- Baruni, R. R., & Miltenberger, R. G. (2022). Teaching safety skills to children: A discussion of critical features and practice recommendations. *Behavior Analysis in Practice*, 15(3), 938-950. <https://doi.org/10.1007/s40617-021-00667-4>
- Bilmez, H., & Tekin-İftar, E. (2014). Veri toplama. In E. Tekin-İftar (Ed.), *Uygulamalı davranış analizi* (pp. 99-144). Vize Yayıncılık.
- Bradshaw, J., Shic, F., & Chawarska, K. (2010). Brief report: Face-specific recognition deficits in young children with autism spectrum disorders. *Journal of Autism & Developmental Disorders*, 41(10), 1429-1435. <https://doi.org/10.1007/s10803-010-1150-4>
- Celik, K., & Olçay, S. (2025). The effectiveness of cool versus not cool procedure in teaching chemical safety skills to Children With Autism Spectrum Disorder. *Behavioral Interventions*, 40(2), e70011. <https://doi.org/10.1002/bin.70011>
- Chawarska, K., & Shic, F. (2009). Looking but not seeing: Atypical visual face scanning and recognition of faces 2 and 4-year-old children with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 39(12), 1663-1672. <https://doi.org/10.1007/s10803-009-0803-7>
- Collins, B. C., Schuster, J. W., & Nelson, C. M. (1992). Teaching a generalized response to the lures of strangers to adults with severe handicaps. *Exceptionality*, 3(2), 67-80. <https://doi.org/10.1080/09362839209524798>
- Değirmenci, H. D. (2018). *Koçluk içeren ve içermeyen web-tabanlı mesleki gelişim uygulamalarının otizmli öğrencilere çalışan öğretmenlerin öğretim becerilerini ve öğrencilerinin güvenlik becerilerini edinmeleri açısından karşılaştırılması* (Thesis No. 524169) [Doctoral dissertation, Anadolu University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Değirmenci, H. D., Olçay, S., Fidan, A., & İftar, E. T. (2022). Parental views and experiences on the instruction of safety skills to Children with ASD. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Advance online publication. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.1506345>
- Diken, İ. H., Aksoy, V., & Özdemir, O. (2018). *Otizm Spektrum Bozukluğu Kapsamlı Değerlendirme Seti (IVO-ODS)*. Maya Akademi.
- Diken, İ. H., Ardiç, A., & Diken, O. (2011). *Gilliam Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği-2-Türkçe Versiyonu (GOBDÖ-2-TV)*. I'm Ar-Ge Eğitim-Danışmanlık.
- Ergenekon, Y., & Çolak, A. (2019). Bağımsız yaşama güvenli bir adım: Gelişimsel yetersizliği olan bireyler için güvenlik becerileri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 295-320. <https://doi.org/10.23863/kalem.2019.128>
- Gast, D. L. (2009). *Single subject research methodology in behavioral sciences*. Routledge.
- Genc-Tosun, D., & Kurt, O. (2017). Effects of video modeling on the instructional efficiency of simultaneous prompting among preschoolers with autism spectrum disorder. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 52(3), 291-304. <https://www.jstor.org/stable/26420401>

- Gunby, K. V., & Rapp, J. T. (2014). The use of behavioral skills training and in situ feedback to protect children with autism from abduction lures. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 47(4), 856-860. <https://doi.org/10.1002/jaba.173>
- Gunby, K. V., Carr, J. E., & Leblanc, L. A. (2010). Teaching abduction-prevention skills to children with autism. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 43(1), 107-112. <https://doi.org/10.1901/jaba.2010.43-107>
- Jang, J., Mehta, A., & Dixon, D. R. (2016). Safety skills. In *Handbook of evidence-based practices in intellectual and developmental disabilities* (pp. 923-941). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-26583-4_36
- Johnson, B. M., Miltenberger, R. G., Egemo-Helm, K., Jostad, C. M., Flessner, C., & Gatheridge, B. (2005). Evaluation of behavior skills training for teaching abduction-prevention skills to young children. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 38(1), 67-78. <https://doi.org/10.1901/jaba.2005.26-04>
- Kanpolat, E. (2008). *Otistik bireylere adı söylenen giysiye gösterme becerisinin öğretiminde bilgisayar aracılığıyla sunulan eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği* (Thesis No. 215668) [Master's thesis, Abant İzzet Baysal University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Karşıyakalı, D. M. (2011). *Otistik bir öğrenciye adı söylenen çalgıyı gösterebilme öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği* (Thesis No. 298565) [Master's thesis, Marmara University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Kılıç, Y. (2019). *Orff yaklaşımı ile hazırlanan müzik etkinliklerinin otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere öğretiminde eş zamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği* (Thesis No. 560445) [Master's thesis, Marmara University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Kutlu, M. (2016). *Otizimli bireylere yabancı kişilerden korunma becerilerinin öğretiminde sosyal öykülerin yalnız sunumuyla video modelle birlikte sunulmasının karşılaştırılması* (Thesis No. 432438) [Doctoral dissertation, Anadolu University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2009). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (1-5. sınıflar)*. Milli Eğitim Basımevi.
- Miltenberger, R. G. (2008). Teaching safety skills to children: Prevention of firearm injury as an exemplar of best practice in assessment, training, and generalization of safety skills. *Behavior Analysis in Practice*, 1, 30-36. <https://doi.org/10.1007/BF03391718>
- Miltenberger, R. G., Sanchez, S., & Valbuena, D. (2020). Pediatric prevention: Teaching safety skills. *Pediatric Clinics of North America*, 67(3), 573-584. <https://doi.org/10.1016/j.pcl.2020.02.011>
- Morosohk, E., & Miltenberger, R. (2022). Using generalization-enhanced behavioral skills training to teach poison safety skills to children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 52(1), 283-290. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-04938-5>
- Özer, E., & Özdemir, S. (2015). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarda yüz işleme ve göz izleme becerileri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 7(1), 1-23. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/91579>
- Özer, O. (2018). *Erken çocuklukta otizimli bireylere acil telefon numaralarını söyleyebilme becerisinin kazandırılmasında eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği* (Thesis No. 523727) [Master's thesis, Bahçeşehir University]. Council of Higher Education National Thesis Center.
- Parker, R. I., Vannest, K. J., Davis, J. L., & Sauber, S. B. (2011). Combining nonoverlap and trend for single-case research: Tau-U. *Behavior Therapy*, 42(2), 284-299. <https://doi.org/10.1016/j.beth.2010.08.006>
- Pennington, R. C. (2010). *Using simultaneous prompting and computer-assisted instruction to teach narrative writing skills to students with autism spectrum disorders*. University of Kentucky.
- Ramirez, H., Cengher, M., & Fienup, D. M. (2014). The effects of simultaneous prompting on the acquisition of calculating elapsed time in children with autism. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 26(6), 763-774. <https://doi.org/10.1007/s10882-014-9394-0>

- Rispoli, M., Lang, R., Neely, L., Camargo, S., Hutchins, N., Davenport, K., & Goodwyn, F. (2013). A comparison of within-and across-activity choices for reducing challenging behavior in children with autism spectrum disorders. *Journal of Behavioral Education*, 22, 66-83. <https://doi.org/10.1007/s10864-012-9164-y>
- Saiano, M., Pellegrino, L., Casadio, M., Summa, S., Garbarino, E., Rossi, V., Dall'Agata, D., & Sanguineti, V. (2015). Natural interfaces and virtual environments for the acquisition of street crossing and path following skills in adults with Autism spectrum disorders: A feasibility study. *Journal of Neuroengineering and Rehabilitation*, 12(17), 1-13. <https://doi.org/10.1186/s12984-015-0010-z>
- Scheuermann, B., & Webber, J. (2002). *Autism: Teaching does make a difference*. Wadsworth Thomson Learning.
- Schultz, R. T. (2005). Developmental deficits in social perception in autism: The role of the amygdala and fusiform face area. *International Journal of Developmental Neuroscience*, 23(2), 125-141. <https://doi.org/10.1016/j.ijdevneu.2004.12.012>
- Sirin, N., & Tekin-İftar, E. (2016). Opinions of Turkish parents and teachers about safety skills instruction to children with autism spectrum disorders: A preliminary investigation. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46, 2653-2665. <https://doi.org/10.1007/s10803-016-2809-2>
- Summers, J., Tarbox, J., Findel-Pyles, R. S., Wilke, A. E., Bergstrom, R., & Williams, W. L. (2011). Teaching two household safety skills to children with autism. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 5(1), 629-632. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2010.07.008>
- Tekin-İftar, E. (2018). Çoklu yoklama modelleri. In E. Tekin-İftar (Eds.), *Eğitim ve davranış bilimlerinde tek-denekli araştırmalar* (pp. 220-231). Anı Yayıncılık.
- Tekin-İftar, E., & Kırcaali-İftar, G. (2006). *Özel eğitimde yanlışsız öğretim yöntemleri*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Tekin-İftar, E., Acar, G., & Kurt, O. (2003). The effects of simultaneous prompting on teaching expressive identification of objects: An instructive feedback study. *International Journal of Disability, Development and Education*, 50(2), 149-167. <https://doi.org/10.1080/1034912032000089657>
- Tekin-İftar, E., Olcay-Gül, S. Sirin, N., Bilmez, H., & Değirmenci, H. D. (2018). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimi çalışmalarının kapsamlı değerlendirilmesi ve meta analizi*. Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri [Anadolu University Scientific Research Projects].
- Williams, G., Donley, C. R., & Keller, J. W. (2000). Teaching children with autism to ask questions about hidden objects. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 33(4), 627-630. <https://doi.org/10.1901/jaba.2000.33-627>
- Wiseman, K. V., McArde, L. E., Bottini, S. B., & Gillis, J. M. (2017). A meta-analysis of safety skill interventions for children, adolescents, and young adults with Autism spectrum disorder. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 4(1), 39-49. <https://doi.org/10.1007/s40489-016-0096-7>